

Lietz, Zygmunt

Stan zachowania akt do dziejów kultury województwa olsztyńskiego

---

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 125-137

1971

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STAN ZACHOWANIA AKT DO DZIEJÓW KULTURY WOJEWÓDZTWA OLSZTYŃSKIEGO

Problem administracji powołanej do zarządzania dobrami kulturalnymi wiąże się integralnie z podstawami polskiej administracji na Warmii i Mazurach w ogóle. Od stycznia do maja 1945 r., a w północnych powiatach do lipca i sierpnia, sprawowali władzę radzieccy komendanci wojenni. W okresie od 23 maja 1945 r., czyli od momentu oficjalnego przejęcia władzy przez Pełnomocnika Rządu na Okręg Mazurski płk. dr. Jakuba Prawina w Olsztynie, do sierpnia tegoż roku przejmowali władzę starostowie w poszczególnych powiatach. Był to okres dwuwładzy, w którym za sprawy bezpieczeństwa i porządku odpowiadali komendanci wojenni. Dopiero w późniejszych miesiącach dla zapewnienia bezpieczeństwa i zagospodarowania Warmii i Mazur na niedoludnione powiaty ściągnięto oddziały 14 i 15 dywizji piechoty Wojska Polskiego*.

Z chwilą objęcia władzy przez Polaków nad południowymi obszarami byłych Prus Wschodnich, Jakub Prawin ogłosił Tymczasowy Statut Organizacyjny Urzędu Pełnomocnika Rządu PRL na Okręg Mazurski¹, w którym zawarte zostały także ogólne wytyczne do pracy dla Wydziału Kultury i Sztuki oparte o pismo ministra Wincentego Rzymowskiego, określające zadania dla nowo mianowanego naczelnika Wydziału inż. Jana Grabowskiego². Zadania te pokrywały się w skali okręgu z zakresem podziału czynności Ministerstwa Kultury i Sztuki. Zakres ten sprowadzono do „nadzorowania teatrów, orkiestr, galerii sztuki, zbiorów muzeów, studiów artystycznych, instytucji i szkół muzycznych, konserwacji zabytków ruchomych i nieruchomych”. Do obowiązków powołanych referatów kultury i sztuki starostw powiatowych wchodziły ponadto sprawy literatury, fotografiki i estrady. W podziale czynności dla starostw, poza wymienionymi dla Wydziału Kultury i Sztuki, znalazły się zadania dotyczące nadzoru nad przedsiębiorstwami widowiskowymi i teatrami świetlicowymi.

* Artykuł niniejszy powstał w wyniku badań zasobu aktowego Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Olsztynie, Oddziału Terenowego WAP w Morągu, Powiatowych Archiwów Państwowych w Mrągowie i Szczytnie oraz omówionych wyżej archiwów zakładowych. Nie przedstawiono w nim skompletowanej dokumentacji aktowej i audio-wizualnej Biura Wystaw Artystycznych, Pracowni Sztuk Plastycznych, Państwowego Przedsiębiorstwa „Ruch”. Omówienie zasobu aktowego związków zawodowych i stowarzyszeń będzie przedmiotem innego artykułu.

¹ Mazurski Dziennik Urzędowy Pełnomocnika Rządu RP, nr 1 z 1 VII 1945 r.

² Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Olsztynie (dalej WAPŃ), Urząd Pełnomocnika Rządu RP na Okręg Mazurski, sygn. 2 pismo okólne Pełnomocnika Rządu płk. J. Prawina nr 137 z 12 IX 1945 w sprawie obsadzania referatów kultury i sztuki w starostwach powiatowych.

Część zadań merytorycznych upowszechnienia kultury przejęło na swe barki Ministerstwo Informacji i Propagandy. Odpowiednikiem jego w terenie był Urząd Informacji i Propagandy. Jako urząd nie zespolony nie podlegał on kompetencjom Urzędu Pełnomocnika Rządu. W 1946 r. zmienił on swą nazwę na Wojewódzki Urząd Informacji i Propagandy, na czele którego stanął mgr Jan Dębski. Podlegały mu powiatowe oddziały informacji i propagandy. Obok zadań czysto propagandowych poszczególne komórki Urzędu Informacji i oddziałów powiatowych zajmowały się również upowszechnieniem kultury, a zwłaszcza w zakresie prasy, radia i filmu. W tym celu stworzono w Urzędzie Informacji i w jego oddziałach powiatowych referaty świetlicowe, których zadaniem było inicjowanie i zakładanie świetlic, rozwijanie amatorskiego ruchu artystycznego, szczególnie wśród organizacji masowych i partii politycznych: Związku Walki Młodych, Organizacji Młodzieżowej Towarzystwa Uniwersytetów Robotniczych, Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici”, Milicji Obywatelskiej, Polskiej Partii Robotniczej, Polskiej Partii Socjalistycznej, Stronnictwa Ludowego, Stronnictwa Demokratycznego, Związku Harcerstwa Polskiego itd.³. Pod jego opieką znajdowały się tak zwane świetlice zamknięte. Część zadań upowszechnienia kultury spoczywała również na Ministerstwie Oświaty — Departamencie Oświaty Dorosłych. W Olsztyńskim — Kuratorium Okręgu Szkolnego — Wydział Oświaty Dorosłych (dr Władysław Gębik) zajmował się poza zadaniami czysto oświatowymi (repolonizacja, walka z analfabetyzmem) również sprawami bibliotek (dr Jan Majewski) i świetlic powszechnych⁴.

Wobec szczupłości kadr kulturalnych przy Wydziale Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego powołano w 1945 r. jedynie referaty: Muzyki, Muzealnictwa z Plastyką i Literatury. W tym okresie głównym zadaniem Wydziału było zabezpieczenie zabytków ruchomych, archiwaliów i księgozbiorów i wozenie ich do składnicy na zamku w Olsztynie. Jednocześnie rozpoczęto ewidencję zabytków nieruchomych. Sprawami muzyki kierował mgr Mirosław Dąbrowski, będąc jednocześnie dyrektorem Niższej i Średniej Szkoły Muzycznej im. Fryderyka Chopina, która wraz z Teatrem im. Stefana Jaracza podlegała Zarządowi Miejskiemu w Olsztynie. Kierownik Muzeum Mazurskiego w Olsztynie był jednocześnie pracownikiem Wydziału Kultury i Sztuki, a kierownicy Muzeów w Szczytnie i Kętrzynie, kierownikami Referatów Kultury i Sztuki przy tamtejszych starostwach. Wydział Kultury i Sztuki miał stosunkowo niewielki wpływ na poziom artystyczny teatru, pomimo osobistego zaangażowania naczelnika Wydziału⁵. Obsada personalna referatów kultury i sztuki przy starostwach przedstawiała się w omawianym okresie bardzo źle. Wobec braku przygotowanych kadr, do 15 sierpnia 1945 r. na 19 powiatów Okręgu Mazurskiego tylko 6 z nich posiadało właściwą obsadę kadrową. Sytuacja ta uległa pewnej poprawie w miarę napływu tysięcy repatriantów i przesiedleńców ze wschodnich i centralnych ziem polskich, z których wielu posiadało przygotowanie muzyczne, aktorskie, plastyczne lub pedagogiczne. W październiku 1945 r. już tylko pięć referatów kultury i sztuki w powiatach nie było obsadzonych. W kwietniu 1946 r. 11 po-

³ WAPO, Wojewódzki Urząd Informacji i Propagandy w Olsztynie instrukcja dla inż. Grabowskiego z 10 V 1945 r. Po uporządkowaniu zespół powyższy liczy 48 jednostek akt. Stan zachowania akt około 20%.

⁴ Kuratorium Olsztyńskiego Okręgu Szkolnego i Wydziału Oświaty Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Olsztynie nie przekazało całości akt z Wydziału Oświaty Dorosłych Prez. WRN z lat 1945—53 do WAP w Olsztynie. Jest rzeczą prawdopodobną, że znajdują się one w zespole Dykcji Okręgowej Szkolenia Zawodowego w archiwum Wydziału Oświaty.

⁵ WAPO 30/391 Sprawozdania Wydziału Kultury i Sztuki za 1945 r.

wiatów posiadało samodzielnych referentów, w 3 powiatach referaty miały obsady wspólne z innymi referatami starostw, np. z wojskowym, urzędem stanu cywilnego, a 4 słabo zaludnione powiaty północno-wschodnie nie były jeszcze zupełnie obsadzone. Duża płynność kadr kulturalno-oświatowych i administracji polskiej na Warmii i Mazurach w ogóle, a często i na całym terenie ziem odzyskanych wynikała z trudnych warunków pracy, zagrożenia osobistego spowodowanego grasowaniem band, słabego przygotowania fachowego i niskich uposażeń, gdy tymczasem w administracji gospodarczej poza pensją urzędnicy otrzymywali również deputat.

Po likwidacji Urzędu Pełnomocnika Urzędu RP na Okręg Mazurski i ustanowieniu województwa olsztyńskiego, kierownictwo Urzędem Wojewódzkim przejął wojewoda dr Zygmunt Robel. Jednocześnie 28 grudnia 1945 r. powołano Mazurską Wojewódzką Radę Narodową. Organem kontrolnym i doradczym była Komisja Nauki i Kultury powołana zarządzeniem wojewody z 5 stycznia 1946 r.⁶ Składała się ona z przedstawicieli różnych wydziałów Urzędu Wojewódzkiego i instytucji kulturalnych. Obok działalności merytorycznej resortu oświaty, Komisja zajmowała się również czynnościami nie wchodzącymi w zakres pracy Wydziału Kultury: zakładaniem bibliotek, czytelni, opieką kulturalną nad ludnością rodzimą, amatorskim ruchem artystycznym oraz radiofonizacją województwa, pomimo powołania do tego celu odrębnego przedsiębiorstwa⁷. Mazurska Wojewódzka Rada Narodowa ze swej strony powołała również Radę Oświaty i Kultury, której zadania były analogiczne do zadań Komisji Nauki i Kultury Urzędu Wojewódzkiego. W celu koordynacji poczynań administracyjnych i kulturalnych tych urzędów, Wojewódzka Rada Narodowa powołała Komitet Porozumiewawczy, który miał za zadanie uzgadniać stanowiska obu instancji administracyjnych, współdziałać w upowszechnianiu kultury tak poprzez instytucje do tego powołane, jak i poprzez resorty oraz związki zawodowe i Związek Samopomocy Chłopskiej.

Wiosną 1947 r. zlikwidowano Wojew. Urząd Inform. i Prop. i jego agendy powiatowe. Zabrakło tym samym jednego z partnerów upowszechnienia kultury na wsi. Znalazło to swoje odbicie w rozszerzonym podziale czynności referatów kultury starostw⁸. Obok opieki nad zawodowymi placówkami kulturalnymi powierzono im zadania obejmujące kuratele nad zespołami muzycznymi, śpiewaczymi i zdobniczą sztuką ludową. W związku z wydaniem dekretu o bibliotekach wojewoda mgr Wiktor Jaśkiewicz wydał 11 listopada 1947 r. zarządzenie zalecające przewodniczącym wydziałów powiatowych sprawowanie opieki nad rozwinięciem sieci bibliotek powiatowych i miejskich województwa⁹. Z jego upoważnienia naczelnik Wydziału Kultury i Sztuki wydał zarządzenie o ochronie zabytków na Warmii i Mazurach, a zwłaszcza architektury obronnej i sakralnej, zabraniając jej rozbiórki oraz wy-

⁶ WAPO, Mazurska Wojewódzka Rada Narodowa w Olsztynie, sygn. 1 protokół z posiedzenia konstytucyjnego z 28 XII 1945; księga protokółów Mazurskiej Wojewódzkiej Rady Narodowej 1945/46; pismo wojewody Z. Robla z 5 I 1946 r.; pismo naczelnika Wydziału Kultury i Sztuki o zebraniu konstytucyjnym Komisji z 12 I 1946 r.

⁷ WAPO, Społeczny Komitet Radiofonizacji Kraju Zarząd Okręgu w Olsztynie. Zespół zawiera cenne akta, nie mające odbicia w aktach administracji państwowej, lecz częściowo zdekompletowane.

⁸ Olsztyński Dziennik Wojewódzki 1947, nr 19 z 15 VIII, s. 287; ibidem, 15 XII 1947, s. 286; WAPO, Wojewódzki Urząd Informacji, sygn. 6 pismo naczelnika Wydziału Kultury i Sztuki do Wydziału Organizacyjnego Urzędu Wojewódzkiego z 5 VIII 1947 r. o nowym podziale czynności.

⁹ Dziennik Ustaw RP, nr 26, p. 163, dekret o bibliotekach z 17 IV 1946.

wożenia mienia kulturalnego. Zabytki te zaczęto zabezpieczać przed dalszym niszczeniem¹⁰.

W 1947 r. Wydział Kultury i Sztuki składał się z Oddziałów: Ogólnego, Sztuki (Referaty: Widowisk, Teatru, Plastyki, Muzyki) i Ochrony Zabytków, Architektury i Urbanistyki. Z uwagi na szczupłość kadr w Wydziale, akta wytwarzane w registrarze Wydziału układano w pierwszych latach nie według referatów, lecz zakładano jedną teczkę dla całego Oddziału Sztuki, Ogólnego itp. Wewnątrz, obok akt wieczystych, znalazła się również korespondencja manipulacyjna. Był to zatem układ kancelaryjny niezgodny z podziałem czynności Wydziału. Oceniając akta wytworzone w tym okresie, można uznać, że nie zachowały one ładu statystycznego ani porządku dynamicznego. Wynikało to z faktu, że naczelnik Wydziału lub jego zastępca byli jednocześnie kierownikami Oddziału Ogólnego (kwestie administracyjne, gospodarcze, finansowe) zajmując się, na skutek słabej obsady personalnej referatów, obok spraw administracyjnych również sprawami merytorycznymi jednego z wakujących referatów bądź oddziałów. Stąd też obok korespondencji manipulacyjnej, znalazły się w wytworzonych aktach kopie sprawozdań miesięcznych i kwartalnych różnych referatów i całego Wydziału wysyłane do poszczególnych departamentów Ministerstwa Kultury i Sztuki¹¹.

Dopiero w 1949 r., zgodnie z zarządzeniem Wydziału Ogólnego Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie, zalecono Wydziałowi Kultury i Sztuki założenie teczek opatrzonych symbolami komórek organizacyjnych Oddziału. W związku z przejęciem nowych zadań przez Ministerstwo Kultury i Sztuki opracowało ono dla podległych sobie komórek statuty organizacyjne. Wskutek tego nastąpił nowy podział struktury organizacyjnej na oddziały i nowy podział czynności. Wiązało się to z upaństwowieniem pod koniec 1949 r. teatrów, szkół muzycznych i muzeów. Jednocześnie Ministerstwo Kultury i Sztuki przejęło od Ministerstwa Oświaty sieć bibliotek powszechnych i świetlic. Zaistniała zatem konieczność utworzenia nowych referatów i oddziałów na szczeblu województwa i powiatów. W nowym podziale czynności Wydziału Kultury i Sztuki utworzono Oddział Upowszechnienia obejmujący powiatowe domy kultury, świetlice i imprezy artystyczne.

Zgodnie z zaleceniami uchwały Rady Ministrów z 30 czerwca 1949 r., zmieniającego kompetencje Ministerstwa Kultury i Sztuki i Ministerstwa Oświaty, w nowym podziale organizacyjnym Wydziału Kultury na rok 1950 znalazły się oddziały: 1. Ogólny (symbol KSOg), 2. Twórczości Artystycznej (Tw. Art.) istniejący w dawnym układzie pod zmienioną nazwą, 3. Amatorskiego Ruchu Artystycznego, 4. Szkolnictwa Artystycznego, 5. Muzeów i Ochrony Zabytków. Nowością w tym podziale organizacyjnym było powołanie Oddziału Amatorskiego Ruchu Artystycznego i Oddziału Szkolnictwa Artystycznego. Wykaz akt Wydziału Kultury przybrał jednak w odniesieniu do teczek merytorycznych obraz wykazu tematycznego, a nie rzeczowego, na przykład: teczki Muzeum Mazurskie, Średnia Szkoła Muzyczna itp. Ponadto, pomimo sporządzenia wykazu akt w 14 grupach, ze względów praktycznych wprowadzono teczki związane z pracą, a więc na przykład nie Referatu Muzycznego, lecz całego Oddziału Twórczości Artystycznej mającego swój odpowiednik w departamencie Ministerstwa Kultury i Sztuki. W ten sposób już w trakcie praktycznego wprowadzenia w życie wykazu odstąpiono od zasady układu rzeczowego¹². Po roku zaniechano nawet zakładania teczek oddziałów,

¹⁰ Dziennik Urzędowy Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie. 1945—1946, nr 133 z 12 IX 1945.

¹¹ Olsztyński Dziennik Wojewódzki, 1947, nr 192 15 VIII, ss. 286—287; 1948, nr 3 z 15 I, s. 48.

¹² WAPO, Urząd Wojewódzki Olsztyński, sygn. 416 (1946—1950) PWRN spra-

uwzględniając jedynie teczki tematyczne związane z wykazem akt przewidzianym na kolejny rok (Wojewódzka Rada Narodowa rokrocznie). Odrębne akta założył Wojewódzki Konserwator Zabytków. Zachowany zasób akt z lat 1945—1949 pozwala odtworzyć plan akt i ciągłość prac urzędu konserwatorskiego, gdyby się nawet nie wiedziało, jaki jest podział jego czynności. W latach 1950—1956, kiedy zmieniło się aż 6 konserwatorów zabytków, a władze wojewódzkie nie doceniały spraw ochrony zabytków, akta znalazły się w rozsypie. W myśl zaleceń powiastyacyjnych Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Olsztynie i Centralnego Zarządu Muzeów akta Wojewódzkiego Konserwatora uporządkowano oraz założono kartoteki zabytków stałych i ruchomych.

Decentralizacja zarządzania kulturą jak i wojewódzką gospodarką w okresie październikowym przyczyniła się również do przejęcia pod bezpośredni nadzór teatrów, muzeów i instytucji muzycznych oraz Wojewódzkiego Zarządu Kin¹³. Nie znalazło to jednak swego wyrazu w odpowiedniej strukturze administracyjnej Wydziału Kultury.

Akta Wydziału Kultury przy Urzędzie Wojewódzkim stanowią cenny materiał do poznania pierwszych lat działalności zawodowych placówek (teatr, muzea, orkiestra symfoniczna, szkoły muzyczne)¹⁴. Dają one obraz instytucji przedstawiany z pozycji nie samych twórców kultury, ale ich władz zwierzchnich, a zatem nie pozbawiony krytycznego spojrzenia na politykę kulturalną i gospodarkę tych przedsiębiorstw. Wraz z materiałem aktowym tych przedsiębiorstw, instytucji i urzędów mogą one stanowić cenne źródło do poznania trudnych początków polskiej kultury na ziemiach odzyskanych. Mogą one tym samym dać dosyć wierny (o ile na to pozwala stan źródeł) i obiektywny obraz ówczesnej rzeczywistości w Olsztyńskim. Warto zaznaczyć, że meldunki Wydziału do odpowiednich departamentów Ministerstwa Kultury i Sztuki lub Wojewódzkiej Rady Narodowej były sporządzone przez fachowców w sprawach kultury, co podnosi tym samym i wartość poznawczą tych dokumentów jako źródeł archiwalnych i pozwala na wyciągnięcie bardziej prawidłowych wniosków przez historyka, socjologa czy estetyka.

Okres 1949—1953 wymaga od badacza bardziej wnikliwego i krytycznego spojrzenia na źródła wytwarzane przez Wydział i Referaty Kultury i Sztuki, szczególnie że wytworzone były pod określonym naciskiem ówczesnej polityki kulturalnej (realizm socjalistyczny).

Pewne materiały do stanowiska władz partyjnych, Urzędu Wojewódzkiego i starostw zawierają również okresowe sprawozdania tych urzędów, świadczące o stosunkowo nikłym zainteresowaniu władz państwowych oraz samorządowych problematyką kulturalną. Wartość wytwarzanych akt dotyczących tej problematyki jest znikoma, są one bardzo ogólnikowe¹⁵.

W planie sześcioletnim, kiedy sprawy kultury i oświaty podporządkowane zostały określonej polityce ekonomicznej władz, tempo tych przemian według założeń miało równocześnie i równomiernie wzrastać również w sferze kultury. W praktyce pociągało to za sobą sztuczne przyspieszenie tempa przemian kulturalnych. Znalazło to swe odbicie w wartości akt wytwarzanych przez powstałe placówki upowszechnienia, amatorskiego ruchu artystycznego i świetlicowego, w domach kul-

wozдания Wydziału Kultury i Sztuki i Referatów Kultury starostw (K Tw.-7e). Poprzednia organizacja referatów Kultury i Sztuki (5 oddz.) wprowadzona była zarządzeniem Wojewody Olsztyńskiego z 31 III 1949 na podstawie zarządzenia Ministra Kultury i Sztuki z 11 III 1949.

¹³ WAPO, Wojewódzki Zarząd Kin w Olsztynie, sygn. 1.—59.

¹⁴ WAPO, Urząd Wojewódzki Olsztyński, sygn. 392, 11.

¹⁵ WAPO, Wojewódzki Urząd Informacji, sygn. 46.

tury i bibliotekach, a w mniejszym stopniu w zawodowych instytucjach usługowych. Historyk winien od tych źródeł, wytworzonych przez personel do tego nie przygotowany (często na szczeblu gromady z ukończonymi zaledwie czterema klasami szkoły powszechnej) podchodzić z dużą dozą krytycyzmu. Nierzadko sprawozdania nawet dla Głównego Urzędu Statystycznego wzięto „z powietrza”. Deprecjonuje to zarówno samych twórców akt, jak i ich wartość.

Pewne materiały uzupełniające akta Wydziału i Referatów Kultury, jak również w odniesieniu do pierwszych lat zawierają akta Wojewódzkiego Urzędu Informacji i Propagandy. Przynoszą one zwłaszcza materiały do tworzenia świetlic zamkniętych amatorskiego ruchu artystycznego, imprez artystycznych. Pomimo szczupłego zasobu, zespół ten daje inne spojrzenie na ówczesną rzeczywistość.

Źródła te stwarzają możliwość skonstruowania pewnego obrazu w dziedzinie kultury w początkowym okresie naszej państwowości na Warmii i Mazurach. Szczególną wartość, z uwagi na słabą działalność referatów kultury i sztuki przy starostwach, dają sprawozdania oddziałów powiatowych informacji i propagandy. Jednakże i ten typ źródeł wymaga krytycznego podejścia, głównie z uwagi na to, że nie dotyczy urzędu, w którym powstał, a zawiera wiadomości otrzymane ze starostw lub organizacji masowych.

Do lat pięćdziesiątych bardzo cenne materiały archiwalne do życia świetlicowego i oświatowego znajdują się w zespole Komitetu Wojewódzkiego Powszechnej Organizacji „Służba Polsce”¹⁶. W przeciwieństwie do zasobu akt innych wydziałów Okręgowej Rady Związków Zawodowych i Wojewódzkiego Związku Samopomocy Chłopskiej¹⁷, szcążkowy charakter akt Wydziałów Oświaty i Kultury wynikał ze słabego przygotowania fachowego, jak i administracyjnego oraz dużej fluktuacji kadr, odbywającej się często w powiatach cztery razy do roku. Rzutowało to zarówno na poziom wytworzonych akt, jak i na ich kompletność.

Do wszystkich tych akt organizacji masowych, badacz powinien podchodzić wnikliwie. Bardzo często urzędnicy przygotowywali na posiedzenia analizę działalności podnosząc swoje osiągnięcia bardziej, niż na to zasługiwały. Toteż źródła te mają często wątpliwy charakter, co uwydatnia się szczególnie przy porównaniach sprawozdań miesięcznych i kwartalnych z rocznymi. Materiał źródłowy do dziejów instytucji kulturalnych w zasobie Wydziału Kultury Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej nie został w pełni przejęty przez Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Olsztynie. W Archiwum Zakładowym Wojewódzkiej Rady Narodowej przyjęto w 1967 r. akta Wydziału Kultury z lat 1952—1957. Dzięki temu pierwsze dziesięciolecie posiada cenne źródła do badań możliwie skompletowane. Wprawdzie nie zawsze dają one pełny obraz przemian kulturalnych, tym niemniej w uzupełnieniu i konfrontacji ze źródłami ze składnic zakładowych można wypełnić te niedobory.

Gorzej wygląda sytuacja, jeżeli chodzi o stosunek rad szczebla powiatowego do spraw kultury. Ujednolicenie organów władzy państwowej nie zawsze poprawiło sytuację w kulturze. Poprawiło samą administrację przez jednolite kierownictwo kultury, ale nie wzmocniło jej kadr. Wyrazem słabego zainteresowania tą pro-

¹⁶ WAPO, Komenda Wojewódzka Powszechnej Organizacji Służba Polsce w Olsztynie, sygn. 43—62.

¹⁷ WAPO, Wojewódzka Komisja Związków Zawodowych. Akta tego zespołu w stanie zdekompletowanym przejęto w 1957 r. z lat 1948—1956. Szczególne braki z Wydziału Oświaty i Kultury. Również w zespole Wojewódzkiego Związku Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” Wydział Kultury i Oświaty jest zdekompletowany, jakkolwiek Związek Samopomocy Chłopskiej prowadził cały ruch świetlicowy w latach 1950—1956.

blematyką jest nikiła liczba organizowanych sesji problemowych odnoszących się do kultury danego powiatu, czy województwa, jak i poszczególnych jej dziedzin.

Jedynie świetlice i bibliotekarstwo ze względu na krajowe zarządzenia, realizujące centralną rewolucję kulturalną znajdują nieco uwagi w pracach Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej¹⁸ i Komisji Oświaty i Kultury. Wiele źródeł zawartych w materiałach archiwalnych rad narodowych ma charakter szczątkowy, zwłaszcza akta komisji problemowej. O względnej wartości wielu dokumentów zawartych w statystyce i sprawozdaniach Wydziału Kultury, Wydziału Organizacyjno-Prawnego i Wydziału Statystycznego świadczą rozbieżności nie tylko w materiałach planowania, ale i sprawozdaniach z wykonania planu w kulturze¹⁹. Pomimo licznych wizytacji i ekspertyz archiwalnych w poprzednich latach i obecnie nie udało się przejąć akt większości referatów Wydziału Kultury i Sztuki, starostw, czy też oddziałów kultury istniejących przy prezydiach powiatowych rad narodowych. W niektórych powiatowych radach akta dotyczące kultury nie zachowały się w ogóle (Szczytno), lub przejęto je w szczątkowej formie (Morąg, Lidzbark Warmiński, Biskupiec, Kętrzyn itp.)²⁰.

Połączenie w większości powiatów inspektoratów oświaty z referatami kultury i sztuki w sensie administracyjnym odbiło się na obciążeniu etatów dla kultury, zamiast umieszczenia ich w placówkach zawodowych i referatów kultury po zlikwidowaniu świetlic. Podinspektoraty kultury dziewięciu rad pozbawiono w 1956 r. pomocy technicznych, na czym ucierpiały sprawy administracji kulturą. Obniżył się również poziom wytwarzanych akt. W tej sytuacji dla uzyskania pełnego obrazu przemian kulturalnych należy korzystać z akt placówek ewidentnego ruchu zawodowego. Dopiero wówczas przyjęte akta będą miały swą wyższą wartość z punktu widzenia potrzeb archiwalnych i badawczych. Po zebraniu zaś pełnego zestawu akt do spraw kultury w województwie, będzie można myśleć o ich selekcji, biorąc pod uwagę mniejszą ich wartość poznawczą i powtarzalność.

Oceniając akta poszczególnych instytucji podległych Wydziałowi Kultury Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej warto wskazać na fakt, że przyjmowano w 1967 r. akta Muzeum Mazurskiego, Towarzystwa Wiedzy Powszechnej i Wojewódzkiego Zarządu Kin po to, by uzupełnić tymi zespołami zdekompletowane akta wieczyste Wydziału Kultury Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej i jego powiatowych oddziałów, które miano porządkować łącznie z całym Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej.

W pierwszych latach po wyzwoleniu działało Państwowe Przedsiębiorstwo Film Polski, Okręgowy Zarząd Kin i Eksploatacji Filmów w Bydgoszczy — Delegatura w Olsztynie. W 1948 r. podział organizacyjny Delegatury przedstawiał się następująco: 1. Sekretariat, 2. Referat Techniczny, 3. Eksploatacji Kin Stałych, 4. Eksploatacji Filmów, 5. Rozwoju Sieci Kin, 6. Administracyjno-Prawny (podległe dyrektorowi). Pierwszemu zastępcy podlegały referaty: 1. Księgowość, 2. Gospodarczy, 3. Prasowo-Reklamowy, 4. Personalny, 5. Biletowy. Drugiemu zastępcy podlegały: 1. Eksploatacji Kin Ruchomych, 2. Filmów Oświatowych²¹.

¹⁸ WAPO Sprawozdania Wydziałów Kultury i Sztuki UW z lat 1945—1956 i Powiatowych Rad Narodowych.

¹⁹ WAPO, Urząd Wojewódzki Olsztyński, sygn. 997.

²⁰ Ibidem, sygn. 1043. Por. sprawozdania Głównego Urzędu Statystycznego z lat 1950—1956 z tych Wydziałów. W niektórych starostwach i prezydiach w ogóle brak było akt do spraw kultury, oświaty i sportu; protokoły zdawczo-odbiorcze akt przejętych przez Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Olsztynie z lat 1957—1964, nr 15-35.

²¹ WAPO, Wojewódzki Zarząd Kin zarządzenie wewnętrzne dyrektora z 15 V 1948, sygn. 4.

Z okresu tego nie zachowały się akta w zespole Okręgowego Zarządu Kin. Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Bydgoszczy nie przejęło do tej pory akt kinematografii ze swojego terenu, który obejmował w latach 1945—1950 również Delegaturę w Olsztynie. Zachowały się jedynie akta komórek finansowych i upowszechnienia filmów. Brak natomiast w ogóle akt Działu Organizacji i Planowania. Aby odtworzyć złożoną problematykę i rolę kin stałych, ruchomych, oświatowych i instruktażowych, należy sięgnąć do sprawozdań (bilansów) poszczególnych kin²². Zachowały się częściowo jedynie akta Oddziału Imprez i Propagandy, Oddziału Sieci Kin Stałych i Półstałych, Oddziału Kin Ruchomych, prawie całkowity komplet akt Działu Rozpowszechniania.

Z chwilą powstania Okręgowego Zarządu Kin w Olsztynie, nastąpiło oddzielenie się jako odrębne przedsiębiorstwo Centrali Wynajmu Filmów w Olsztynie. Okręgowy Zarząd Kin Ruchomych obsługujący województwa olsztyńskie i białostockie przeszedł do dyrekcji w Warszawie. W nowej organizacji Okręgowy Zarząd Kin składał się z działów: Planowania, Płacy i Pracy, Księgowości, Kadr, Finansowego, Administracyjnego, Zaopatrzenia, Inwestycyjno-Budowlanego, Głównego Mechanika, Spraw Kin Wiejskich, Miejskich, Powiatowych i Rozpowszechniania. Z tego okresu zachowało się jedynie 15% akt. Okólnikiem nr 2 z 13 lutego 1952 r. Dyrekcja Generalna „Filmu Polskiego” wprowadziła nowy podział organizacyjny okręgów. Przy tej okazji zreorganizowano i rozbudowano Okręgowy Zarząd Kin w Olsztynie według następującego schematu: 1. Wydział Planowania i Sprawozdawczości, 2. Wydział Rozwoju Sieci Kin, 3. Wydział Inwestycji i Budownictwa, 4. Wydział Głównego Mechanika, 5. Wydział Imprez i Propagandy, 6. Wydział Organizacji Pracy Kin, 7. Wydział Kin Społecznych, 8. Wydział Kin Oświatowych²³.

Zarządzeniem nr 9 z 15 kwietnia 1955 r. wprowadzono nowy podział organizacyjny w Okręgowym Zarządzie Kin, w którym na miejsce wydziałów powrócono ponownie do dziewięciu działów podległych dyrektorowi i dziewięciu działom technicznych i gospodarczych podległych zastępcy dyrektora do spraw technicznych²⁴. Zarządzeniem wewnętrznym 1/56 dyrektor Wojewódzkiego Zarządu Kin zalecił uporządkowanie archiwum zakładowego i wprowadził instrukcję o składnicy akt. Wobec licznych zmian organizacyjnych przedsiębiorstwa i braku odpowiedzialności za ich stan i właściwą pieczę, zasób aktowy poniósł poważne straty. Przystąpienie do uporządkowania akt po licznych wizytach i ekspertyzach Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Olsztynie nastąpiło dopiero w dziesięć lat później, kiedy stan akt uległ dalszemu rozproszению, zmuszając Archiwum do przejścia często tak zwanych materiałów wartości praktycznej, aby przy ich pomocy odtworzyć różnorakie formy pracy kinematografii w Olsztyńskim²⁵.

Wojewódzki Dom Kultury Okręgowej Rady Związków Zawodowych w Olsztynie zorganizowano w 1950 r. Dwa lata później Wojewódzki Dom Kultury przejęty został przez państwo i podporządkowany Wydziałowi Kultury Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej. Mimo wielkiej roli społecznej i kulturalno-oświatowej Wojewódzkiego Domu Kultury w nadzorze metodycznym nad domami kultury w powiatach i świetlicach wzorcowych na wsi, nie zachował się prawie żaden materiał źródłowy. Pewne pośrednie, acz niepełne materiały sprawozdawcze do roli domów kultury znaleźć można częściowo w aktach Wydziału Kultury Wojewódzkiej Rady Narodowej oraz w luzach przekazanych Wojewódzkiemu Archiwum Państwowemu

²² Ibidem, sygn. 4, ss. 41—46.

²³ Ibidem, sygn. 4, s. 37.

²⁴ Ibidem, sygn. 4, s. 64.

²⁵ Ibidem, sygn. 11, ss. 113—119 spisy frekwencji i kwoty wpływów za bilety.

w Olsztynie przez Archiwum Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej z akt Wydziału Propagandy. Akta te, wybrakowano z tamtejszego zasobu z uwagi na to, że nie były one wytworzone przez Wydział Propagandy, a jedynie nadsyłane do wiadomości²⁶. Niski poziom kadr spowodował, że wartość akt wytworzonych przez domy kultury w powiatach była mierna, a często zwiany instruktorów sprawiali, że wraz z opuszczaniem stanowisk opróżniali oni swe biurka.

Dużą rolę w upowszechnieniu oświaty, a z nią i kultury położyło Towarzystwo Wiedzy Powszechnej (TWP) na Warmii i Mazurach. Z materiałów Towarzystwa zachował się komplet akt tak organizacyjnych, jak i finansowych. W oparciu o nie można nie tylko odtworzyć strukturę organizacyjną TWP, ale i prześledzić nasilenie akcji odczytowej i specjalistycznej w poszczególnych powiatach, jak również zorientować się w rodzajach upowszechniania wiedzy i aktywności poszczególnych sekcji tematycznych. Stan akt i ich wartość archiwalna wiążą się również ze stanem kadr fachowych Zarządu Wojewódzkiego TWP. Nie zachowały się jedynie w pełni protokoły z posiedzeń Zarządu Wojewódzkiego i zarządów powiatowych oraz z obrad sekcji problemowych²⁷. O ile w dwu poprzednich instytucjach stan kadr merytorycznych i administracyjnych ulegał ciągłym fluktuacjom, a wraz z nimi następował ubytek zasobu aktowego, to nie obserwujemy tego zjawiska w instytucjach kulturalnych posiadających stałą kadrę kierowniczą.

Muzea w Olsztyńskim podlegały w pierwszym okresie samorządowi wojewódzkiemu lub powiatowemu. Kancelaria ich opierała się o system dziennikowy. Struktura organizacyjna była prosta ze względu na niewielką obsadę personalną i związaną z tym niewielką liczbą działów tak w powiatach, jak i w Muzeum Okręgowym w Olsztynie (1—2). Cała księgowość do 1956 r. skoncentrowana była również w Muzeum Mazurskim w Olsztynie. Toteż uporządkowanie przez zawodowego archiwistę akt Muzeum Mazurskiego w Olsztynie i trzech muzeów podopiecznych z zachowaniem ważniejszej korespondencji daje możliwość odtworzenia obrazu nie tylko pracy oświatowej muzeów, ale również wystawienniczej, naukowej i wydawniczej w latach 1945—1957²⁸. Stała obsada personalna kierownictwa Muzeum Mazurskiego i personelu sprzyjała i tutaj zgromadzeniu pełnej dokumentacji aktowej. Ponadto każdy z działów gromadził dokumentację z badań terenowych, wystaw, bibliografię łącznie z wycinkami prasowymi. Zgromadzono również pełen zestaw katalogów, plakatów, afiszy, zdjęć i archiwum klisz, zabytków ruchomych i stałych tak zgromadzonych w muzeach, jak i na terenie województwa olsztyńskiego. Jest to jedyna instytucja, która doceniła rolę dokumentacji audio-wizualnej.

W pierwszym dziesięcioleciu funkcję upowszechniania plastyki współczesnej spełniało Muzeum Mazurskie. Powołanie w październiku 1958 r. Oddziału Centralnego Biura Wystaw Artystycznych (obecnie BWA) umożliwiło rozwijającemu się środowisku plastycznemu upowszechnianie plastyki poprzez wystawy indywidualne i zbiorowe. Plonem tych wystaw jest dokumentacja w postaci sprawozdań opisowych, statystycznych, uzupełniana każdorazowo katalogiem wystawy, plakatem (afiszem), recenzjami i zdjęciami, które dają wyobrażenie o odbiorze dzieł sztuki i jej możliwościach percepcji w Olsztynie i na terenie województwa.

²⁶ WAPO, protokół przekazania akt Wydziału Propagandy dotyczący placówek kulturalnych z Archiwum Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej z 18 VI 1968. Wojewódzki Dom Kultury w Olsztynie przekazał zaledwie trzy jednostki akt z lat 1950—1957.

²⁷ WAPO, Zarząd Wojewódzki Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, sygn. 1-38.

²⁸ WAPO, Muzeum Mazurskie w Olsztynie, sygn. 1-50 sprawozdania z działalności Muzeów z lat 1945—1953, t. 1.

Pełną dokumentację aktową ze swej działalności w zakresie kształcenia kadr muzycznych posiada również Podstawowa i Średnia Szkoła Muzyczna w Olsztynie. Dzięki wspólnej i nie zmieniającej się od 20 lat dyrekcji, akta znajdują się w komplecie. Są one w trakcie porządkowania. Stanowią je materiały sprawozdawcze, roczne i okresowe, arkusze ocen, akta personalne, wycinki prasowe, zdjęcia, plakaty oraz prowadzona na bieżąco kronika szkoły²⁹.

Olsztyńska Orkiestra Symfoniczna rozpoczynając swą pracę w 1946 r. jako mała orkiestra typu estradowego, przetrwała okres ponad dwudziestoletni, mimo wielu załamań i wzniołów. Zasób aktowy z pierwszych lat jest znikomy. W tym okresie orkiestra działała jako Stowarzyszenie Olsztyńska Orkiestra Symfoniczna. Częściowy brak materiałów zrekomponują materiały zawarte w zasobie akt Wydziału Kultury Prez. WRN. W późniejszym okresie (1951), kiedy Orkiestrę Symfoniczną subsydiowało Ministerstwo Kultury i Sztuki, a kontrolował Wydział Kultury Prez. WRN, zachowały się pełniejsze akta. Z uwagi na to, że wytworzyła się instytucja zwierzchnia, badacz mógł się zapoznać z inną oceną działalności orkiestry, odbiegającej często od własnej. W sumie zachowane akta nie pozwalają w pełni na odtworzenie działalności Orkiestry Symfonicznej³⁰.

Teatr im. Stefana Jaracza w Olsztynie, który powstał wiosną 1945 r., kilkakrotnie zmieniał strukturę organizacyjną i podział czynności. Na podstawie zachowanego zasobu aktowego trudno odtworzyć te przemiany. Na początku posiadał jedną scenę, w 1950 r. miał już dwie stałe i dwie objazdowe. Obok dyrektora (kierownika artystycznego) urzędował stałe dyrektora administracyjnego. W każdym sezonie zmieniał się zespół aktorski, dzielący się na ekipy w zależności od granej sztuki. Ponadto pracowało kilka zespołów technicznych i administracyjno-financeowych. Pomimo różnorodnej działalności i dużej roli w krzewieniu kultury, okazało się w czasie wielu wizytacji, że Teatr posiada jedynie akta finansowe; w oparciu o nie z konieczności trzeba odtwarzać działalność artystyczną. Nie pozwala to jednakże na pełne i dynamiczne zobrazowanie działalności Teatru i jego wielorakich trudności. Pewnym materiałem uzupełniającym są materiały ikonograficzne z premier, plakaty, recenzje, katalogi. Archiwum Teatru mimo licznych zaleceń powizytacyjnych nie jest uporządkowane.

W 1953 r. powstało Stowarzyszenie Teatru Lalki „Czerwony Kapturek”. Ministerstwo Kultury i Sztuki subwencjonowało Teatr Lalki do chwili upaństwowienia (1958 r.). W zachowanym zasobie aktowym brak materiału z pierwszego pięciolecia, kiedy Teatr był stowarzyszeniem. Wytworzone materiały archiwalne to sprawozdania opisowe i finansowe, katalogi, plakaty i zdjęcia ze spektakli. Cennym uzupełnieniem tych materiałów, szczególnie dla historyka kultury i socjologa, są listy młodych widzów z oglądanych sztuk, barwne rysunki i akwarele — żywe świadectwo roli kulturowo-wychowawczej Teatru. Archiwum to zostało uporządkowane.

Rozwijająca się od 1 stycznia 1946 r. sieć powiatowych bibliotek publicznych, a następnie miejskich i gminnych podlegała Referatowi Bibliotek w Kuratorium Okręgu Szkolnego w Olsztynie. Po przejęciu zadań upowszechnienia przez Wydział Kultury i Sztuki szczebla wojewódzkiego i referaty kultury w powiatach, nastąpiło również zdecentralizowanie zarządzania siecią biblioteczną poprzez powołanie odrębnych referatów bibliotek w starostwach, co pozwoliło personelowi biblioteczn-

²⁹ WAPO protokół z wizytacji Państwowej Średniej Szkoły Muzycznej w Olsztynie z 25 X 1967.

³⁰ WAPO protokół z wizytacji składnicy akt Państwowej Orkiestry Symfonicznej im. Feliksa Nowowiejskiego w Olsztynie z 15 XI 1967. Od czasu wizytacji stan archiwów zakładowych placówek kulturalnych nie uległ większej poprawie.

nemu skoncentrować się na inwentaryzacji i upowszechnianiu czytelnictwa. W pierwszych latach nie wszystkie powiaty miały stałą obsadę personalną w referatach bibliotek. Pod względem metodycznym i merytorycznym podlegały one Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Olsztynie. W nie uporządkowanym zasobie aktowym Biblioteki Wojewódzkiej zachowały się materiały wieczyste, a zwłaszcza sprawozdania kwartalne i roczne, okresowe analizy czytelnictwa pozwalające na korygowanie polityki zakupów i oceny czytelnictwa w poszczególnych wsiach czy gminach, powiatach i województwie w zależności od zapotrzebowania i środowisk. W zasobie akt kategorii „A” Wydziału Kultury zachowały się również najbardziej kompletne w stosunku do pozostałych referatów tego Wydziału materiały do dziejów i czytelnictwa, z których dopiero po uporządkowaniu akt obu instytucji możliwa będzie właściwa selekcja materiału powtarzalnego.

W najgorszej sytuacji znajduje się nadzór nad pracą kancelaryjną i opieka nad narastającym zasobem aktowym w Olsztyńskim Wydaw. Prasowym, a zwłaszcza w poszczególnych redakcjach. Liczne zmiany w redakcjach: „Wiadomości Mazurskich”, „Życia Olsztyńskiego”, „Głosu Olsztyńskiego”, „Naszej Wsi” i „Warmii i Mazur” oraz niesystematyczność pracy kancelaryjnej i koncepcyjnej doprowadziły do trwałego ubytku zasobu archiwalnego. Nie zwracano uwagi nie tylko na materiały redakcyjne własnego personelu, ale i artykuły nadsyłane przez współpracowników, co nie pozwala na przesłedzenie polityki wydawniczej poszczególnych działów i redakcji. W redakcji „Głosu Olsztyńskiego” najpełniej zachował się dział łączności z czytelnikami, stanowiący odbicie opinii publicznej. We wszystkich redakcjach brak jest protokołów z kolegiów redakcyjnych, okresowych ocen poszczególnych gazet dokonywanych na polecenie władz zwierzchnich, obrazujących poszczególne etapy polityki propagowania prasy regionalnej i życie „podskórne”, którym żyły poszczególne redakcje. Sądzimy, że po ostatnim szkoleniu z 1970 r. nastąpi poprawa sytuacji w zakresie opieki nad narastającym zasobem w redakcjach. Również w Państwowym Przedsiębiorstwie „Ruch” nie zachowały się akta wartości trwałej z lat 1945—1957, co utrudni opracowanie dziejów prasy w pierwszym 15-leciu. Materiały audio-wizualne Olsztyńskiego Wydawnictwa Prasowego znajdują się w trakcie opracowania.

W Rozgłośni Radiowej Polskiego Radia w Olsztynie, która w ciągu pierwszych siedmiu lat była jedynie oddziałem, całą dokumentację wysyłało do centrali. W związku z tym brak jest akt z lat 1945—1957. Zasób aktowy Rozgłośni z lat 1957—1969 został uporządkowany nie systemem rzeczowym, według poszczególnych redakcji, które w sposób przejrzysty odzwierciedlają jej pracę, lecz według nadawania audycji dziennych. Taśmotka zawiera pełną dokumentację nagrań w działach muzycznym i folklorystycznym. Pozostałe redakcje likwidują większość swych nagrań, jakkolwiek winny je przekazywać zgodnie z przepisami archiwalnymi do Wojewódzkiego Archiwum Państwowego albo przegrać je do celów archiwalnych. Przechowywanie na taśmach jedynie niektórych ciekawszych wystąpień miejscowych działaczy zuboży nasz zasób. W tej sytuacji WAP winno dokonywać przegrywania cenniejszych audycji na specjalnie trwałych archiwalnie taśmach wschodnoniemieckich.

Powyższy przegląd stanu zachowania akt w instytucjach kulturalnych nie objął stowarzyszeń twórczych, placówek upowszechniających plastykę (PSP, BWA, PKZ, ZPAP), lecz pomimo swej niewielkiej luki nasuwa kilka refleksji.

We wszystkich instytucjach kulturalnych brak jest stałego personelu opiekującego się zakładowymi składnicami akt. Pieczę nad aktami powierza się doraźnie najniższemu personelowi administracyjnemu lub finansowemu, który nie ma zrozu-

mienia dla wagi historyczno-kulturalnej wytworzonych w instytucji akt, sprawując opiekę jedynie nad materiałami o wartości praktycznej. Personel administracyjny tych instytucji nie jest przeszkolony archiwalnie. Brak statutów, schematów organizacyjnych, dokładnych podziałów czynności i regulaminów pracy, instrukcji kancelaryjno-archiwalnych z podaniem ich klasyfikacji stanowi hamulec prawidłowego gromadzenia akt. Nie wprowadzenie poza Biblioteką Wojewódzką, jednolitego dziesiętnego wykazu akt przez wszystkie instytucje, pomimo zaleceń z 1967 r. Wydziału Kultury Prez. WRN dodatkowo pogłębia ten stan. Lokale, w których przechowuje się akta, znajdują się na strychach i w piwnicach zawilgoconych i tylko nieliczne z nich posiadają zabezpieczenie przeciwpożarowe. Brak dokumentacji normatywnej, liczne zmiany organizacyjno-personalne i nie respektowanie przepisów spowodowały duże ubytki w zasobie aktowym instytucji i referatów kultury PRN, które nie pozwolą na pełne i monograficzne ujęcie dziejów wszystkich dziedzin kultury. Pomimo zastosowania podziałów czynności w praktyce biurowej, nie wszła ona w nawyk w tych instytucjach i do reguły należało kumulowanie kilku różnych w swej treści haseł rzeczowych bez poszanowania spisów spraw i chronologii. W rezultacie w jednym woluminie zsywano akta wieczyste z bezsporną makulaturą. Taki stan rzeczy spowodowany był najczęściej nieznaną jakością przepisów resortowego ministerstwa dotyczących klasyfikacji akt na kategorie A, B, BC. Bez względu na stan zachowania akt z pierwszego 10-lecia, stosowano współczesne kryteria oceny wartości akt, które jeszcze bardziej zubożyły stan zachowania tych akt. W efekcie powstawała często konieczność przeklasyfikowania akt wartości praktycznej (B, BE, BC) na akta wieczyste (z uwagi na zniszczenie, spalenie, bądź wybrakowanie akt I lub II instancji) np. Ministerstwo Kultury i Sztuki wybrakowało 10 ton akt z lat 1945—1955, Archiwum Akt Nowych sprawozdania podległych sobie wojewódzkich instytucji. W kwalifikacji akt nie uwzględniano często regionalnej specyfiki kulturalnej, a wskutek wprowadzania ujednoliconych wykazów akt zatarciu uległy regionalne odrębności. Wytwarzane akta stawać się będą coraz bardziej ubogie, a w innych resortach przemysłu i rolnictwa sprawy kultury zakwalifikowano do B³, co stwarza wrażenie, że nie prowadziły one działalności kulturalnej. Wydział Kultury Prez. WRN i inne instytucje na ogół nie doceniały dokumentacji normatywnej, a zwłaszcza dokumentacji audio-wizualnej. Wobec zniszczenia wielu akt badacz musi się posilić w badaniach często materiałami wartości praktycznej lub też dokumentacją finansową, by odtworzyć dzieje danej instytucji. Na dwanaście badanych zawodowych instytucji kulturalnych wytwarzających akta wartości historycznej, jedynie trzy instytucje przekazały akta w stanie uporządkowanym, pozostałe składnice znajdują się bądź w trakcie porządkowania, bądź też ich zasób aktowy został poważnie uszczuplony. Stawia to przed państwową służbą archiwalną obowiązek dalszego nadzoru nad narastającym zasobem akt w tych przedsiębiorstwach i przejmowania go do archiwów państwowych, a przed instytucjami szukania materiałów zastępczych poprzez nagrywanie wspomnień, gromadzenie zdjęć i danych statystycznych.

THE STATE OF DOCUMENTS PRESERVATION CONCERNING THE HISTORY OF CULTURE OF OLSZTYN VOIVODSHIP

SUMMARY

The arising of professional institutions overtook the immigratory processes on Warmia and Masuria. The further creation of it depended upon the speed and elasticity of the arising voivodship's and district's cultural authorities subordinated to the Ministry of Culture and Art. A part of dissemination the culture among the masses, especially the press, radio, film and amateur artistic movement took over the Provincial and District Information Offices. As far as the state of documents preservation of Culture and Art Department and the Provincial Information and Propaganda Office in Olsztyn is satisfactory, the documents from the district institutions of those two offices are preserved in a minimal degree. In the dissemination of culture in the first decade was engaged the Trade Unions, Peasants' Self — Help Association, Peasant Youth Union „Wici" (call to arms) and National Organization „Service for Poland". Documents concerning the history of culture in the document sets of those organizations are preserved scarcely in 10 per cent. Those organizations were engaged in dissemination of culture especially in rural and provincial environments. Enlarged cultural service in the years 1950—1956 was performed by professional institutes. The state of documents preservation from the years 1950—56 from such institutes as: Jaracz Theatre, RSW „Press", Book Store, Enterprise „Ruch", Provincial Social and Recreation Club, Provincial Cinema Office, is imperceptible. In the other enterprises the state of document preservation is fluctuating from 100 per cent in the Masurian Museum, Provincial Library, Secondary School of Music, Popular Knowledge Society to 60—80 per cent in the Puppet Theatre „Little Red Riding Hood", State Symphony Orchestra and Polish Radio. The state of documents preservation in the past period depended upon the stabilization of the institute's leadership, proper care about the organization of office work. Only some of institutions collected beside the documents, audiovisual records.

The broken documents concerning the history of separate institutions we should complete currently by recording memories, placards, interviews, chronicles and the like documents of social life.